

Софийски университет „Св. Климент Охридски“
Факултет по журналистика и масова комуникация
Катедра „Пресжурналистика и книгоиздаване“

РЕЦЕНЗИЯ

от проф. д-р Тотка Монова

на трудовете на доц. дн **Андреана Борисова Ефтимова**,
представени за участие в конкурс за заемане на академичната длъжност
„професор“ по професионално направление 3.5. Обществени
комуникации и информационни науки (Медиен език и стил), обявен от
Софийския университет „Св. Климент Охридски“

Конкурсът е обявен в **Държавен вестник, бр.44 от 29.05.2018** г. за
необходимостите на катедра „Пресжурналистика и книгоиздаване“ на ФЖМК.

Доц. дн Андреана Ефтимова е единствен участник в обявения
конкурс. Тя е дългогодишен авторитетен университетски преподавател и
безспорен експерт в областта на медиалингвистиката и медиастилистиката.
Респектиращите и като количество, и като качество научни текстове,

прецизно представени в документацията за конкурса, категорично доказват това.

Данни за кандидата

Доц. Ефтимова има класическа академична кариера. Дипломира се като магистър (1990-1995) в СУ „Св. Климент Охридски” със специалност „Българска филология” и втора специалност „Португалски език и португалска и бразилска литература”. След това завършва второ висше образование в СУ като магистър във ФЖМК – специалност „Журналистика”, профили „Телевизионна журналистика” и „Култура”. Доктор по 2.1.Филология (общо и сравнително езикознание – психолингвистика) от 2000 г., доктор на науките по 3.5. Обществени комуникации и информационни науки (журналистика – медиен език и стил) от 2016 г.

Преподавателската си работа доц. Ефтимова започва през 1996 г. и до 2004 г. е **хоноруван преподавател** по български език във *Втора катедра по български език (за чужденци)*, ФСлФ, СУ „Св. Климент Охридски“.

Академичната си кариера започва през 2004 като **редовен асистент** към *Втора катедра по български език (за чужденци)*, ФСлФ, СУ „Св. Климент Охридски“, старши асистент от 2006 г., главен асистент от 2007 г. От 2011 г. е главен асистент към катедра „Пресжурналистика и книгоиздаване” във ФЖМК, хабилитира се като доцент през 2012 г. в същата катедра (научно направление 3.5. Обществени комуникации и информационни науки (журналистика – медиен език и стилове на писане)).

Членство в научни и съсловни организации и редакционни колегии:

1997 - член на Международната асоциация по приложна психолингвистика (ISAPL); **2001** - член на Международното социолингвистическо дружество (INSOLISO); **2010** – член на Филологическата секция на Съюза на учените (СУБ) ; **2010** - член на Академията за образователни иновации (АОИ); **2013** – член на Съюза на българските журналисти (СБЖ); **2016** – член на ECREA (European Communication Research and Education Association); **2017** – член на Медиалингвистичната комисия при Международния конгрес на славистите; **2013** - член на редакционния съвет на сп. „Newmedia21.eu. Медиите на 21. век“ (електронно научно издание за анализи, изследвания и критика на медиите, връзките с обществеността и рекламата с индекс ISSN 1314-3794); **2017** – член на редакторския съвет (Scientific Committee) на сп. „Zeszyty Prasoznawcze“ (Media Research Issues), рецензирано научно издание на Изследователски център на преста, Факултета по мениджмънт и социална комуникация, Ягелонския университет в Краков, Полша (ISSN 0555-0025; e-ISSN 2299-6362).

Доц. Ефтимова е основател и главен редактор от 2017 г. на електронно списание за научни изследвания по медиен език – „**Медии и език**“ (ISSN 2535-0587), създадено по неин научен проект към ФНИ на СУ „Св. Климент Охридски“.

Преподавателска и административна дейност

Доц. Андреана Ефтимова е утвърден преподавател с много богат педагогически опит. Преподава и в трите степени на обучение – бакалавър, магистър, доктор, като по-конкретно във ФЖМК е разработила 12 лекционни курса за три бакалавърски, четири магистърски и една докторантска програма, както и 1 лекционен курс за една магистърска програма на ФСлФ. Подготвила е и два лекционни курса за новата

магистърска програма на катедра „Пресжурналистика и книгоиздаване“ „Традиционно и дигитално публикуване“, одобрена за стартиране от АС през учебната 2018/2019 г., като същевременно е определена и за неин ръководител. Темите на учебните ѝ програми обхващат проблемите на медийния език и стил, на езиковите норми и кодификация, на стилистиката, на езиковите политики в медиите, на невербалната комуникация в медиите, във връзките с обществеността и в мултикултурното общуване и обучение.

В последните 7 години тя е научен ръководител на около 50 дипломни работи на бакалаври и магистри. Под нейно ръководство 7 студенти са участвали с изследователски доклади по темите на медийния език и стил в национални и международни научни форуми.

Научен ръководител е на 4-ма докторанти, като двама от тях са успешно защитили своите дисертации, а други двама са в процес на обучение.

Била е член на Факултетската комисия за оценяване на проекти по ФНИ при СУ „Св. Климент Охридски“ за учебната 2012-2013 г. Член е на комисии за прием на докторанти и за докторантски изпити, на кандидатстудентски комисии за прием на бакалаври и магистри, на държавната комисия за защити на дипломни работи към катедрата „Пресжурналистика и книгоиздаване“, на комисии в конкурси за академични дръжности.

Член е на ФС на ФЖМК (от 2011 г. до днес), на Общото събрание на СУ „Св. Климент Охридски“ (2015-2019), на ЦИК при Общото събрание на СУ „Св. Климент Охридски“ (2015-2019), на Избирателната комисия на ФЖМК (от ноември 2017-2019), на Мандатната комисия на ФЖМК (2015-2019).

Към датата на обявяване на конкурса за „професор” доц. Ефтимова има **обща годишна аудиторна заетост 258 часа лекции (приравнени към упражнения 516 ч.) и 38 часа упражнения.**

Смятам, че важна част от преподавателската работа на доц. Ефтимова е фактът, че научната ѝ продукция по същество не само осигурява като научна и учебна литература изнасяните лекции, но и гарантира един съвремен задълбочен анализ на динамично развиващите се днес промени в медиалингвистиката.

В представената за конкурса документация са посочени всички водени от доц. Ефтимова лекционни курсове и практикуми, затова тук умишлено пропускам тяхното изброяване.

Обща характеристика на представените трудове

Цялостната научна дейност на доц. Ефтимова от началото на академичната ѝ кариера включва 9 книги, 3 глави от книги, 18 учебника и учебни помагала, 155 статии и студии, 108 доклада и лекции на наши и чуждестранни форуми, 14 научно-изследователски проекта (7 от които са по европейски или други чуждестранни фондове).

В настоящия конкурс за „професор” доц. Ефтимова участва с публикации, различни от представените, за присъждането на академичното звание „доцент”, както и от тези, въз основа на които е изграден дисертационният ѝ труд за получаване на научната степен „доктор на науките”. Хронологично те са публикувани след 2012 година.

Представени за оценка са: **1 монография, 1 учебник, 20 научни студии и статии, 33 научни доклада и лекции** на наши и чуждестранни форуми, **14 рецензии** в научни издания. Всички публикации са по темата на конкурса и още тук бих искала категорично да отбележа **основния принос** (сумарно погледнато) на кандидата, а именно: **текстовете безусловно участват в**

обособяването и последователното развиване на едно все още малко разработвано у нас, но изключително актуално в съвременния глобален свят на нови комуникационни технологии поле на **медиалингвистиката** и **медиастилистиката**.

Оценката на резултатите от научната ѝ дейност и активност се проектира в **245 цитирания** на основните ѝ трудове в престижни наши и чуждестранни научни списания, сборници и монографии, повечето от които индексирани в международни бази данни. В приложената авторска справка има пълно описание на цитиранията.

В заключение: От авторската справка и общата характеристика на представените трудове ясно се вижда, че кандидатурата на доц. дн Андреана Ефтимова категорично удовлетворява всички законови изисквания за заемането на академичната длъжност професор.

Научноизследователска дейност и научни постижения на кандидат

Научните интереси и компетенции на доц. Ефтимова са свързани с **интердисциплинарни научни полета** – тя изследва езика на политическата коректност и езика на омразата; медиатизирането на политическата реч и ефектите от него; изменението на граматични и стилистични норми под влиянието на различните медийни практики; проблемите на евфемизацията и дисфемизацията на медийната реч; занимава се с текстолингвистика и стилистика на текста; има редица публикации в областта на психо- и социолингвистиката (асоциативни експерименти и речници, невербалната комуникация в медиите, обучението по български език в роден и чужд контекст).

Динамичните процеси в макромедийната система не само у нас безспорно налагат предефинирането на ключови в теорията на масовите

комуникации понятия като медиен дискурс, текст, жанр, формат, стил. В този смисъл предложената от доц. д.н. Андреана Ефтимова **монография „Регистри в журналистическия дискурс”** (София: Университетско издателство „Св. Климент Охридски“, 2018, 244 с. ISBN: 978-954-07-4401-8) ни дава надежден ключ за подобно предефиниране. На вниманието ни е предложен изключително актуален труд, който **изследва многоаспектно полетата на медийните регистри**. Освен научни, монографията има приноси и в прагматиката, защото успешно превръща прецизно категоризираните и типологизирани журналистически регистри в оперативен инструмент при изследването на текста. Обект на предложеното изследване са писмените и устни журналистически текстове в своите вербални и невербални специфики и характеристики. Специално искам да обърна внимание на факта, че в монографията се използват най-различни методи за изследване на медийните дискурси – лингвостилистичен анализ, експеримент по метода на семантичния диференциал на Ч.Осгуд, прагматичен анализ на качествени и количествени характеристики, отразени в регистрационните карти, анкета, сравнителен анализ. Доц. Ефтимова подчинява изследването си на идеята, че именно регистърът успява да улови онези фини настройки на речта, които стилът не успява да опише. Тя осмисля понятието за регистър през опитите за изясняване на различията между регистър и стил. Като изхожда от тезата, че „стилът все пак предлага едно твърде уедрено групиране на изразните средства”(с.12), тя стига до извода, че: „Регистърът е по-тясно понятие от стила и се осъществява в рамките на стила или в няколко стила. Регистрите като брой са много повече от стиловете” (с.21). А. Ефтимова дефинира регистъра като „смесица от влиянието на конкретни ситуационни фактори и подбор на конкретни езикови средства за изразяване на различни по рода сисоциални и личностни взаимоотношения”(с.33) Според нея „описанието и анализът на

регистрите могат да станат само въз основа на редица критерии и конструирането на сложен класификационен модел”. Като важен теоретичен принос в монографията специално искам да отбележа разделите „Регистри според канала на комуникацията” и „Регистри според комуникативните цели”. Тук доц. Ефтимова за първи път осмисля промените, които настъпват в структурата на медиатекста, наложени обективно от спецификата на интернет пространството и новите медии. Специално за хипертекста, където не само във всеки следващ абзац, но твърде често в рамките на неголям по обем абзац става превключване от определен тип лексика и стилови изразни средства към друг, което води и до изненадващи обрати в самата интонация на текста, съществуващите до момента практики за анализ на класическия медиатекст вече не са ефективни. Специално искам да подчертая и изследваните от А. Ефтимова невербалните комуникативни стратегии като иманентна част от изграждането на текста, тъй като при хипертекстовете вграждането в съдържателния пласт на текста на линкове с аудиовизуално съдържание е вече обичайна практика – при това често внушението се постига именно чрез тях и в този смисъл те вече не могат да бъдат игнорирани дори в класическия контент анализ. Анализират се и имплицитно заложените в тъканта на текста очаквания по отношение на рецепцията на медиатекста – действително контаминациите на стилови и стилистични изразни средства вече надхвърлят рамките на традиционно установените пет функционални стила. В този смисъл напълно споделям направения от доц. Ефтимова извод, че „от перспективата на регистъра може да бъде анализиран всеки текст или текстов отрязък, а от перспективата на жанра – само текстът в неговата цялост. Възможно е в един жанр обаче да се употребят два или три регистъра, а два или повече жанра може да се окажат в един регистър” (с.31). Тъй като фалшивите новини често са резултат от неумението на масовата аудитория да разчете пресупозитивните внушения, преднамерено

заложен при създаването на медиатекста, то познаването на възможностите за умело боравене с различни регистри в рамките на един дори кратък като обем текст, се превръща в основна манипулативна техника в съвременните хибридни войни. Всъщност именно тук виждам най-същественният принос на този монографичен труд.

Като конкретизира медийния/журналистически регистър в различните му аспекти и нюанси, доц. Ефтимова на практика разширява научния фундамент за описание и изследване на функционирането на медиатекста, който до момента в общата теория на масовата комуникация, а също до голяма степен и в текстолингвистичните и социолингвистичните практики, поне що се отнася до жанровите форми, се анализира предимно върху базата на признатите пет функционални стила на общуване. При това предложените и типологизирани в монографията регистри нямат претенцията за окончателност, текстът на монографията е диалогичен, по дефинициите на М. Бахтин, и отворен към допълнителни разработки, дискусии и актуализиране на общата теория на медиатекста.

Монографията дава възможност на изследователите да специфицират, съобразно собствените си изследвания върху различни аспекти на медиите, като допълват, надграждат, контаминират използваните от доц. Ефтимова различни методи и методики – още повече, че монографията много ясно дефинира кой метод евентуално би бил най-подходящ за конкретна комуникативна ситуация. Важно според мен е да се отбележи и фактът, че анализирани и приложени методики, чрез представените анкетни карти, таблици и проведени наблюдения и изследвания, вариативно са приложими както за дискурсивните потоци текстове в традиционните медии, така и в новите онлайн медии в съвкупността си от социални мрежи, новинарски сайтове и платформи, лични блогове.

В този смисъл монографията представлява интерес и за широк кръг специалисти както по теория на медиите, по езикознание и практическа стилистика, текстолингвистика, приложна лингвистика и социолингвистика. И тъй като в монографията е намерен един прецизен баланс между теория и прагматика, смятам, че „Регистри в журналистическия дискурс” наистина ще се превърне в неразделна част от бъдещи изследвания, а също и от преподавателския процес, особено като имам предвид онагледяването на това как работят различните методики чрез собствените изследвания на доц. Ефтимова, както и добре подбраните приложения, илюстриращи тезите и изводите.

Учебникът „Медиен език и стил: теория и съвременни практики” (София: УИ „Св. Климент Охридски“, 2014, 314 с. ISBN: 9789540737188) не се ограничава само в прескриптивни указания, които сляпо да следват кодификацията на граматически, правописни, пунктуационни и правоговорни норми в книжовния език. В него се поддържа едно съвременно отношение към медийната езикова практика. На общуването в медийната сфера се гледа не като на стерилна речева среда, в която има място само за праволинейно спазване на книжовните норми. Медиите са територия, в която се чуват различни гласове, срещат се различни стилове на писане и говорене. Ето защо учебникът предлага, от една страна, прегледно представяне на нормите на книжовноезиковата формация, които би трябвало да се следват в публичната комуникация и в частност в общуването в медиите. Отклоненията от тези кодифицирани норми се коментират, а това помага на студентите да изградят у себе си умения да откриват бързо грешките и да ги привеждат в съответствие с книжовните правила – важна част от задължителните компетентности на бъдещите журналисти, редактори, коректори. От друга страна, учебникът представя накратко жаргонните и диалектните варианти в българския език. Това са

езикови формации, които също имат своите норми и участват на някои езикови равнища (предимно лексикално и фонетично) в създаването на стилистични ефекти в журналистически, рекламни и други типове медийни текстове. И трите езикови формации – книжовен език, интердиалекти, териториални и социални диалекти – описват същността и функциите на елементите, които на различни езикови равнища могат да създават конотативни значения. Затова и естествено във втората част – „Текст и стил” - се разглеждат конотативните (стилистичните) възможности на езиковите равнища – фонетично, морфологично, синтактично, лексикално. Чрез познаването на възможностите на различните езикови формации бъдещите специалисти в журналистическите специалности ще могат да постигат успешно целите, които са си поставили като участници в публичната сфера на комуникация. Те ще осъзнават реалното място и различните роли на диалектизмите, на жаргонната лексика, на неологизмите, на архаизмите и историзмите, на заемките и чуждите думи в различните ситуации на общуването. В учебника се представят и стиловите фигури и тропи (метафора, метонимия, ирония, хипербола и др.), които са важна съставка на публицистичните текстове. Съвсем естествено е заедно с представянето на стиловите възможности на езиковите средства от различни езикови формации да се обобщят и основните признаци на текста, текстуиращите механизми, типовете текстове и т.н. В текстовете се реализират всички стилистични похвати, чиято цел е постигането на авторския замисъл и адекватността на речевото произведение към елементите на комуникативната ситуация. Всички стилистични възможности на езиковите равнища са онагледени с примери от медийни текстове. Разглеждат се стиловите грешки, като се илюстрират с най-разпространените и типични пропуски в медиите. Тези познания помагат за усъвършенстването на уменията за редактиране на текста. Важно внушение във втората част е, че когато става дума за стил,

езиковите факти не могат да се оценяват според опозицията правилно – неправилно, а по скалата уместно – неуместно, ефективно – неефективно, приемливо – неприемливо. В стилистиката на текста един езиков елемент е неадекватен за определен тип текст и ситуация, но отлично намерен за друг тип текст и ситуация. И всичко зависи от контекста и от възможностите на реципиента да интерпретира. В третата част на учебника са поместени семинарни материали и тестове, апробирани в практиката. Семинарните материали представляват сбор от журналистически текстове, чрез които се усъвършенстват уменията за лингвостилистичен анализ, упражнения, свързани с проверка на пунктуационните, правописните и граматичните умения, и лексикални задачи. Тестовете са предназначени за проверка на езиковите и стилите компетенции, които учебникът култивира у студентите. Те съдържат и теоретични, и практически задачи, за чието решение е достатъчно доброто познаване на теоретичната част на учебника.

Учебникът „Медиен език и стил” е ценно учебно помагало за студенти, за които общуването ще е в центъра на професионалните им занимания. Езикът и стилът на медиите често създават обществено значими модели на речево поведение, които се репродуцират многократно сред членовете на различните социални групи. Езикът и стилът на медиите са и резултат от бързо развиващите се езикови промени в обществената комуникация. В практико-приложен план учебникът повишава вниманието на бъдещите медийни специалисти към тези процеси, към взаимодействието език - общество, към речевото поведение на публичните личности и пр. Той създава и ценни умения, които ще бъдат от полза в професионалната дейност на участниците в медийния дискурс.

Бих искала в следващите редове да открия **още някои съществени научни приноси** като се позовавам основно на двете представени по-горе книги, тъй като според мен, те в голяма степен обобщават изследванията, анализите и тезите в предхождащите ги пилотни статии и студии.

- Без съмнение монографията „**Регистри в журналистическия дискурс**” е авторско изследване, което утвърждава необходимостта от такова работещо, но все още недостатъчно прието и утвърдено понятие у нас като *регистър*. Авторката няма претенции, че свързаните с него проблеми могат да намерят бързо и еднозначно решение. Тяхното очертаване обаче става възможно благодарение на конкретните анализи на реално функциониращи медийни текстове. Това според мен е основният принос на монографията.
- За първи път в монографията се поставя проблемът за интерпретацията на журналистическата реч като образец за престижно речево поведение. Променените ценностни и оценъчни нагласи към моделите за престижно публично речево поведение се отразяват и върху избора на езикови средства, които формират престижния регистър в журналистическата реч.
- Специално искам да отбележа проблематизирането на въпроса влияе ли жанрът върху принадлежността на текста към определен регистър. Смятам за добре обоснована и доказана тезата, че жанрът не е ключов фактор за промяна на принадлежността на текста към определен регистър.
- Безусловно приносен момент е типологизацията и съпоставката на политическите регистри и взаимодействието им в рамките на публичната медийна реалност. Доц. Ефтимова въвежда понятията **брюкселски новогovor** и **популистко говорене**. Практико-приложна стойност има изведената теза, че именно върху конкуренцията между двата регистра в политическото говорене се

крепи крехкото равновесие в политическото пространство. Тези регистри разколебават обществените нагласи към речевото и неречевото поведение на политическите субекти и са сериозно предизвикателство пред журналистите, които всекидневно трябва да избират дали да отразят автентичната политическа реч, или да спазват етичните журналистически стандарти и да търсят истината.

- Учебникът „**Медиен език и стил: теория и съвременни практики**” очертава съдържателните рамки на слабо застъпени полета в българската наука – **медиалингвистиката и медиастилистиката**. Прецизно е очертано полето на медиалингвистиката, което предполага едни нови, различни от другите социолого-политологически изследователски техники, комплексен и функционален подход към медийните факти. За да се приложат езиковедски процедури за анализ върху медийни текстове, е нужно да се създадат и развият у обучаваните както познания и умения за езиков, така и за стилов анализ и именно в това виждам основния му практико-приложен принос.
- Като значими приноси на учебника бих открила още систематизирането на голяма по обем научна информация, която до този момент не е предлагана в едно учебно помагало в синтезиран и достъпен вид, както и методиката, чрез която се представя учебното съдържание. Предпочетена е табличната систематизация на езиковите и стилистичните явления за повече яснота и улесняване на създаването на междутекстови връзки.

Заключение

Без съмнение кандидатурата на доц. дн Андреана Ефтимова – **нейните научни и изследователски приноси, представени чрез респектиращ брой публикации, както и преподавателският ѝ профил – отговаря по**

всички показатели на областта и професионалното направление на обявения от Софийския университет конкурс.

Ето защо искам в заключение да заявя, че преподавателската и научна дейност на кандидата и постигнатите от нея високи академични резултати ми дават основание **напълно убедено да пледирам пред научното жури** да предложи на Научния съвет на Факултета по журналистика и масова комуникация на Софийския университет „Св. Климент Охридски” **доц. дн Андреана Борисова Ефтимова да бъде избрана на академичната длъжност „професор”** по професионално направление 3.5. Обществени комуникации и информационни науки (Медиен език и стил).

София, 3 октомври 2018 г.

РЕЦЕНЗЕНТ:

проф. д-р Тотка Монова